

ՄԱՅԿ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի, Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ, редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—5 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Ցայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լիզուով:

Ցայտարարութիւնները համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ.
Տ է Լ է Ֆ օ Ն № 253.

Թանգրդեան եկեղեցու միաբան

ԵՍԱՅԻ ՔԱՆԱԿԱՅ ՏԵՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

մահական քառասունը և անիթով կիրակի, ամսին 16-ին Թանգրդեան եկեղեցում կը մատուցվի պատարագ առաւօտեան ժամը 10 ին, որից յետոյ կը կատարվի հոգեհանգիստ՝ ժամը 12-ին: Այդ մասին յայտնում են ծանօթներին և ազգականներին հանդուցեալի որդի Նիկողայոսը և հ. քանդակար՝ Ս. Ֆիա և Նատալիա Տեր Նիկողոսեանները: 1—1

ԲՈՎԱՆԴԱԳՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական տեսութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Սամուել. Թատրոն և երաժշտութիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը.—ՀԵՌԱՅԻՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մայրը:

ՔԱՆԱԿԱՅ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Յերանխայում փոխվեց Կոմիտէի միջնորդութիւնը և կազմվեց նորը: Թէ ինչ փոփոխութիւններ տեղի կունենան ներքին քաղաքականութեան մէջ, առ այժմ յայտնի չէ, քանի որ տեղի չէ ունեցել նոր միջնորդութեան կողմից որ և է ծրագրական մի ազդարարութիւն այդ մասին: Բայց պէտք է ենթադրել, որ առանձին խոշոր փոփոխութիւններ տեղի չեն ունենայ, որովհետև միջնորդների մեծագոյն մասը իրանց անցած գործունէութեամբ համակրող էին Կոմիտէի քաղաքականութեան: Ինչ վերաբերում է արտաքին քաղաքականութեան, նա կը մնայ նոյնը, որի ապացոյց կարող է այն լինել, որ արտաքին գործերի միջնորդ է հրաւիրվել Նախկինը, Դեկապէն:

Գերմանիայի և Աւստրիայի միջև մի տարածայնութիւն էր սկսվել առևտրական դաշնագրի վերջնական ձևակերպութեան վերաբերմամբ և մի քանի կարգի էր կարծել թէ տարածայնութիւնները չեն ստանալ շուտով լուծում, սակայն միջազգային քաղաքական խոշոր հարցերում համեմատյալ այդ երկու պետութիւնները չէին թող տայ, որ անտեսական դաշնագրի մասին ծագած տարածայնութիւնները ստանութիւն առաջ բերէին երկու պետութիւնների մէջ, ուստի ջանքեր գործ դրին հարթելու բոլոր տարածայնութիւնները և հեռագրեր հաղորդեց, որ առևտրական դաշնագիրը վերջապէս ստորագրվեց: Բերլինը և Վիեննան լուծեցին:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՅՐԸ

(Պատմութեան Տիգրան Զաւենի)

II

—Քուրս, շիտակ է ըսածը, բայց մենք ալ կրակէն նոր եկանք: —Միլեոն աղա, եթէ ուրիշները չը գիտեն, դուք աղէկ գիտէք, որ, երբ գլխաւորս կենդանի էր, մենք ալ աս քաղքին մէջ տուն մը կը հաշէինք... —Իսկապէս չէ, գիտեմ, շատ ալ մօտէն կը ծաննամ հանգուցեալը. հետը միշտ գործ ունէինք. աստուածավայն, ձեռքէն եկած աղեկութիւնը չը խնայող մարդ մըն էր... Աստործէ գտնեն աս անօրէնները, որ ձեր ու ձեզի պէս շատ մը պատուաւոր ընտանիքներու միակ ազաւէտին գլուխը կը դնէ... —Դանի որ ատ ամենը ձեզի ծանօթ է, գոնէ դուք անմեղակիս խղճացէ՛ք. մանջ՝ ուրիշին ձեռքը նայելէն... —Քուրս, սիրտդ մի հատցնել, կը հասկնամ, կը հասկնամ դրութիւնդ. այնչափ բարեկեցիկ օրեր տեսնելէ ետքը, օտարին ձեռք երկնցնել, ուրիշին օգնութեան կարօտ ըլլալ—ատկէ ա...

սի խնդիր, որ երկար ամիսներ զբաղեցնում էր երկու պետութիւնների արդիւնաբերութիւնը և մասամբ վերաբերում էր սպանդանների վիճակին:

Պարզում ներկայումս նիստեր ունի այն միջազգային յանձնաժողովը, որ նշանակված է ընկերու Հուլիի դէպքը: Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին, թէ միաց, որ այդ դէպքը անխորժ ընդհանրութիւնների առիթ դառնար Ռուսաստանի և Անգլիայի միջև: Յանձնաժողովի գործաւարտութիւնը կը տեւէ երկար ժամանակ, որովհետև կանչված են բազմաթիւ վկաներ և իւրաքանչիւր ցուցում արձանագրվում է ամեն անարժանութեամբ: Օսմանեան պետութեան հողերի վրա դեռ չէ տիրում բաւարար խաղաղութիւն: Հրդեհի համար նիւթեր կան թէ եւրօպական և թէ ասիական մասերում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅՐԸ

Պ. Իւրի Վեսելովսկի, որ, ինչպէս յայտնի է, երկար տարիների ընթացքում աշխատել է և այժմ էլ աշխատում է ծանօթացնել ուսումնասիրութիւնը հայոց գրականութեան և հայկական կեանքի ընդող հանգամանքների հետ, տպագրել է «Нов. Обзор» լրագրի մէջ մի հետաքրքրական յօդուած, որ ցոյց է տալիս, թէ որքան դժուարութիւններ պէտք էր յաղթահարել՝ այդ նպատակը իրագործելու համար: 10—15 տարի առաջ հնչող չէր այդպիսի քայլեր անելու: Թէ հասարակութեան, թէ մամուլի շրջաններում ոչինչ հետաքրքրութիւն չը կար դէպի հայերը: Առաջ, ի հարկէ, այն շրջանների մասին չէ, որոնք լցված են կատաղի թշնամութեամբ դէպի հայերը և առհասարակ դէպի բոլոր օտարազգիները: Նոյն խաղաղամտիտ, առաջադիմ խաւերում անկարելի էր որ և է հետաքրքրութիւն դարձնել հայ ազգի, նրա գրականութեան և կեանքի վերաբերմամբ: Նախապաշարմունք, լեւի ծանր բան չը կայ. բայց ամենակարգող կամքն այդպէս է տնօրինել: Հիմա մեզի պէս հոգեզէն, տկար արարածներին է մնացել մեր ձեռնադրելը դէմ կուր... Աս սև աշխարհի վրա ամեն մարդ էր խաչն ունի տանելու, քեզի ալ ատ խաչն է վիճակվել... —Ես իմ խաչին դէմ կուած չունիմ, բայց դուք ընդամենը լլաւ Աստուծոյ, գոնէ մէկ դուռը փակեց ինչ, ուրիշ մը բանար. գոնէ ընծի կալողութիւն տար խաչս կրելու... Իմ աշխարհը մի քանի իմ զաւակս պահելու... բայց ուր է, ասեղ ծնեմով ալ կուշտ փոր մը հաց չի կըրցայ ձարել... Իմ կեանքը չէ, տանջանք է... լուսանոցիս սպանվելէն ետքը, օր մը էվել ապրելը հարամ էր ընծի համար... բայց եկո՛ւ տես, որ խղճիս ու թեքունս վրա ատ դժբաղդ տղէկը կայ: —Քուրս, իմ ձեռքէս ինչ կուգայ, ես ինչ կըրամ ընել... ամենքը աչքերնին իմ վրա են տնկել... Միլեոն աղա մը առեւ անցեր են, ես ու մէկին հասնիմ... չեն ըսել, որ ատ դաւալըն ալ խաղաղութիւն տէր չէ... ես ալ վաղը, անոր անոր տաղով ձեր դրութեան մէջ ընկնիմ, չը գիտեմ թէ ո՞վ երեսս կը նայի... —Աստուած չընէ, որ դուք ալ մեր դրութեան հասնիք, Աստուած թշնամիներուս մեր քաջածը չի տայ... —Անանկէնէն բուրս, ձեռք քաշեցէ ինձմէ...

անգիտութիւն և անմիտ, անհիմն, մի տեսակ մեքենական ատելութիւն դէպի հայ ազգը— անա ինչ կարելի էր տեսնել ամեն տեղ:

«Արմենիկա» բառը, —ասում է պ. Իւրի Վեսելովսկի, —«Չնուր» բառի պէս, թուում էր, թէ պիտի չնշված լինի կրթված, կուլտուրական մարդու բառարանից... Որքան վերաւորական և ցաւալի էր լսել այդ բառը այն մարդկանց բերանից, որոնք անպայման գիտէին, թէ ինչ են անում, որոնցից կարելի էր խիստ պահանջներ անել:

Մի որ և է յօդուած, մի որ և է թարգմանութիւն տպել տալու համար պէտք էր երկու դոնթ ծնծի, խնդրել, համաձայնվել և մին տեսակ ստորագրելի պայմանների: Պարզ երևում էր, որ խմբագրող ընդունում էր այդ յօդուածը ակամայ, մի կերպ տեղի տալով, իբրև մի անհետաքրքրական բան, որ կարելի էր լոյս աշխարհ հանել միայն անձաբութեան դէպքում, շարաթերս, ամիսներ պահելուց յետոյ:

Այսպէս էր դրութիւնը տարիներ առաջ: Բայց հետզհետէ, յաճախ աշխատութեամբ, կարելի եղաւ մտցնել ուսուցիչ գրականութեան մէջ տեղեկութիւնների, փաստների մի հարցատարութիւն: Թեւեալային դժբախտութիւնները, նրանց անլուր տառապանքները եկան արեւելի և արտասուքի իրականութեան լիզումով ուշադրութիւն և զգոթիւն հայացելու: Վերաբերմունքը սկսեց կամայկամայ փոխվել: Անագին ծառայութիւն մատուցեց հանգուցեալը Ջանիշեան «Եղբայրական Օգնութիւն» ժողովածուն: Ռուս հասարակութիւնը սկսեց հասկանալ հայերին, ճանաչել, և նրա առաջադրած ծանցումը ստեղծվեց համակրանք: Այժմ այլ ևս դրութիւնը այն չէ, ինչ էր 10—15 տարի առաջ: Միթէրական հանգամանք, բայց պէտք է բաւականապէս այդքանով: Պ. Վեսելովսկին գտնում է, որ չը պէտք է բաւականապէս:

Չը պէտք է կարծել թէ ամեն ինչ արդէն արված, վերջացած է, թէ Նախկին վերաբերմունքը անդառնալի կերպով անցել է աւանդութիւնների կարգը և նոր աշխատանքների, «ներկայ հայերի» հետ ծանօթացնելու նոր փորձերի կարիք այլ ևս չը կայ... Միթէ չէ պատահում, որ այժմ էլ չը հաշտվում առանձին բացառիկ օրինակները, հանդիպել հին անվատանութեան խիստ արտայայտութիւններին: Միթէ բոլոր օրգաններում, նոյն իսկ իրանց ազատամիտ համարող օրգաններում, հայոց գրականութեան վերաբերելով յօդուածները միշտ համակրանքով և ուրախութեամբ են ընդունվում: Եւ երբ բանը այսպէս է, —կարելի է այժմ ձեռքըրը ծալած նստել, անձաատուր լինել լուստես մտքերին, վճռել թէ Նախկին հայապատկերութիւնը մի յիշողութիւն է միայն:

—Ան ժամանակ մենք որո՞ւ գիտեմք... —Ես ինչ գիտեմ քուրս, ես ինչ գիտեմ... խղճի տէր մարդ աս քաղաքին մէջ միայն ես եմ մնացել... դիմեցե՛ք ուրիշներուն... դիմեցէ՛ք բարեգործական հաստատութիւններուն... Աղքատախնամներու, որբանոցներու գործն ինչ է. մենք չենք կըրնար հէմ ատոնց նպատակ տալ, հէմ ալ մեր տունը բարեգործական հաստատութիւններում կըրձանի... —Դիմեցի Մարտիրոս աղային, կարապետ աղային, վերջապէս ձեզի նման ազգին մեծերուն... ամենքն ալ իրենց դուռը երեսիս գոցեցին... —Կսել է, որ մարդոցն ալ մինչև կողորդը հասնել է... ատ խեղճերուն ալ հոգին բերանը եկել է... Ինչ ընենք, ընենք, ընենք, հայ ծնեմով յանցանք գործեցինք... Դժբաղդ մայրը չը պատասխանեց, որովհետև Միլեոն աղայի վերջին խօսքերը նրան բերօրէն համոզեցին, որ այդ «բարեգործի» հոգին ինչպէս պիտի մնար իր անհուն վշտառաւ, ինչպէս այնքան սրտացում ու գեղեցիկ հոգեկներ... Ու յուսահատութիւնից խելայեղ, մինչդեռ ուղղվում էր դէպի դուռը, անկարող եղաւ զգալու ցաւի մի յետին ճիւղ: —Միլեոն աղա, աս աշխարհը որո՞ւ է մնացել, որ մեզի մնայ... մեր ամենուս բաժինը, վերջը՝ վերջը թիկ մը հող է... —Ան ժամանակ մենք որո՞ւ գիտեմք... —Ես ինչ գիտեմ քուրս, ես ինչ գիտեմ... խղճի տէր մարդ աս քաղաքին մէջ միայն ես եմ մնացել... դիմեցե՛ք ուրիշներուն... դիմեցէ՛ք բարեգործական հաստատութիւններուն... Աղքատախնամներու, որբանոցներու գործն ինչ է. մենք չենք կըրնար հէմ ատոնց նպատակ տալ, հէմ ալ մեր տունը բարեգործական հաստատութիւններում կըրձանի... —Դիմեցի Մարտիրոս աղային, կարապետ աղային, վերջապէս ձեզի նման ազգին մեծերուն... ամենքն ալ իրենց դուռը երեսիս գոցեցին... —Կսել է, որ մարդոցն ալ մինչև կողորդը հասնել է... ատ խեղճերուն ալ հոգին բերանը եկել է... Ինչ ընենք, ընենք, ընենք, հայ ծնեմով յանցանք գործեցինք... Դժբաղդ մայրը չը պատասխանեց, որովհետև Միլեոն աղայի վերջին խօսքերը նրան բերօրէն համոզեցին, որ այդ «բարեգործի» հոգին ինչպէս պիտի մնար իր անհուն վշտառաւ, ինչպէս այնքան սրտացում ու գեղեցիկ հոգեկներ... Ու յուսահատութիւնից խելայեղ, մինչդեռ ուղղվում էր դէպի դուռը, անկարող եղաւ զգալու ցաւի մի յետին ճիւղ: —Միլեոն աղա, աս աշխարհը որո՞ւ է մնացել, որ մեզի մնայ... մեր ամենուս բաժինը, վերջը՝ վերջը թիկ մը հող է... —Միլեոն աղա, Միլեոն աղա... Ինչ կըրար:

մնացել: Պէտք է աշխատել անշէջ հոսանքով, պէտք է շարունակել:

Անկասկած, —կաւեղացնեմք մենք մեր կողմից, տարիների ընթացքում մենք էլ նոյն միտքն ենք քաղողի, նոյնպէս ասել ենք, որ մեզանում եղած կարող էր ժողովրդ պէտք է լուրջ աշխատութիւն գործ դնեն այդ կուլտուրական կարևոր գործը գլուխ բերելու համար: Եւ պէտք է խոստովանենք, որ հայերը այդ գործի մէջ շատ քիչ բան են արել: Այն, ինչ կուրողացել է տարիների ընթացքում կատարել մի պրօֆեսոր Մառ, մի Իւրի Վեսելովսկի, «Կէսը, կէսը կէսը» չէն կարողացել անել հայերը, թէ և նրանք շատ են աշխատել մանաւանդ մեր տեղական, Կովկասեան մամուլի մէջ: Բազմաթիւ փորձեր են հղել, բայց համարեալ բոլորը անշնորհ ու անպէտք: Բացառութիւնների թուում կարող ենք յիշել պ. Վերմիշեանի աշխատութիւնը, որ լոյս տեսաւ ամառը: Աւելի, ուրեմն, աչքի ընկնող է պ. Վեսելովսկու երկարատև գործունէութիւնը...

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

(Վանիւշինի գաւառները) հայոց բեմի վրա.—ԿարաՄուրզայի համբողջ.—Բաղանի հայոց ներկայացումը):

I
Հինգշաբթի, յունվարի 13-ին, հայոց դրամատիկական խումբը ներկայացրեց արտիստական թատրոնում Նաղեհնօվի «Վանիւշինի գաւառները», դրամա չորս գործողութեամբ և Տէր. Գրիգորեանի «Պատանիների խրատ» գաւառը մի գործողութեամբ:

«Վանիւշինի գաւառները» պիեսը մի քանի անգամ ներկայացվել է հայկական բեմի վրա թէ Թիֆլիսում և թէ Բագու: Անցեալ տարի նա ունէր մեծ աղողութիւն և գրաւում էր հասարակութիւնը դէպի թատրոն: Այս տարի պիեսը դրվեց մի քանի դերերի նոր դասաւորութեամբ: Անցեալ տարի Վանիւշինի դերը կատարում էր Պարոտեան, նրա մեծ որդու Կոնստանդինի դերը Արէլեան, իսկ այս տարի անաշխուտ դուրս եկաւ Արէլեան, իսկ երկրորդում Ուշտունի: Փոխված էին և ուրիշ դերեր: Ընդհանուր տպաւորութիւնը, որ թողեց այս տարվայ ներկայացումը այն էր, որ անաշխուտ երկու գործողութիւնները անցեալ տարի անհամեմատ աւելի սլոյլ էին քան այս տարի, իսկ վերջին երկու գործողութիւնները այս տարի էլ հարազատ էին և տպաւորել:

Արէլեան առաջին երկու գործողութիւնների մէջ դուրս է բերում Վանիւշինին չափազանց խեղճ, մթմթացող, լալկան մի անձնաւորութիւն և նրան տալիս է իսկական պատկեր և ընաւորութիւն երրորդ գործողութեան մէջ:

Գերեզմանի այդ անտակալ ակնարկութիւնը յանկարծ Միլեոն աղայի ինքնաշոժ դէմքը մոռցրեց. նրա աչքերը լայն բացվեցին ու հայեացքը՝ ուղարկ ու ցաւագին, ինչպէս սպանդանոց առաջնորդվող կենդանու հայեացքը պահ մի թափառեց իր շուրջը, սենեակի անոթ ու կրկնապատկերի մէջ ու անկողնի մի կէտի: Նրան թւաց, թէ իր առաջ կանգնել է, ցատկոտ ու սպանալից, ինքը՝ Գօրիշի հրեշտակապետը: Երջապատված իր կողմից, զաւակներից, ազգականներից ու օրեկաններից, նա իրան կարծեց արդէն պաւկած դաճաղում: Ու խուլ, հազիւ զգալի հեծեծանքների հետ՝ նա լսեց թաղմոտ, մահաբոյր եղբորգութիւնների բարձրաձայն ու եղբունաձգվելու՝ Նա զարնուրեց լսելով դաճաղի՝ փոս թշնցնելու, արձաւկած քստմնելի սուր ճռնչիւն և այն խեղդված փշաքողող աղմուկը, որ հանում էր հողը՝ դաճաղի կափարիչի վրա ընկնելու: Յետոյ նրա առաջ պատկերացաւ դատաստանի գերագոյն քաղէն. նա ցցված տեսաւ արքայութեան աշտոյժի, ինչպէս այնքան սրտացում ու գեղեցիկ հոգեկներ... Ու յուսահատութիւնից խելայեղ, մինչդեռ ուղղվում էր դէպի դուռը, անկարող եղաւ զգալու ցաւի մի յետին ճիւղ: —Միլեոն աղա, աս աշխարհը որո՞ւ է մնացել, որ մեզի մնայ... մեր ամենուս բաժինը, վերջը՝ վերջը թիկ մը հող է... —Միլեոն աղա, Միլեոն աղա... Ինչ կըրար:

որտեղ Վանիւնը հայրը հանգէս է գալիս տիպիկ համապատասխան գծերով: Վանիւնը վաճառական է, բայց ոչ չարժէ կամ հին սերնդի վաճառական, նա պատկանում է հասարակութեան փոքր շատէ աչքի ընկնող, կուլտուրական դասին, նա որդի դերքի տէր մի անձնաւորութիւն է, ուսման վայրէջում, ցանկանում է ապրել իբրեւ ժամանակակից մարդ, հոգ է տարել իր գաւառիկներն ապրել կրթութիւն: Եւ իբրեւ այդպիսին, նա ունի մեծ ինքնասիրութիւն, պատուազգացութիւն: Նա խելով, միջոցաւոր է լալկան չէ, նա տանջված, դժգոհ և հիասթափված մի մարդ է, որ չէ ցանկանում կորցնել իր հաւասարակշռութիւնը և աշխատում է չընկճվել դժբաղդութիւններից: Երբորդ է չորորդը գործողութեան մէջ Արեւելեան խնկապէս մի հետաքրքրական տիպ ներկայացրեց և գործեց այն սպաւորութիւնը, որ պէտք է անէ Վանիւնը:

Ուշուշին աւելի թոյլ կոտորակն ներկայացրեց, քան Արեւելեանը նոյն դերում (անցեալ տարի), բայց և այնպէս նա աշխատել էր ամբողջացնել ի տիպ, որ ունի բնորոշ գծեր: Ուշուշն ունի դժգոհ չարագոյն անշարժ է և դա ստացնում է հոգեբանական տեղերը: Նա մեծ մասամբ ցած է նայում թափած ունեւորով: Ուշուշին սխառտակ է պահում և իր ձեռքերը, ամբ մասամբ ցած թողած: Անհրաժեշտ է ասել շարժումներ ունենալ և ճկունութիւն ձեռք բերել:

Մամիկոնեան գրիմապիստ Արեւելեան դերը կատարում է աշուղ, բայց նա շատ գեր է իր դերի համար և շատ ցածր է խօսում: Յարուսթիւնեան կրասապիկներ դերում իրացրել է ուսման արդիւնքը գործակաւորութիւն և խմել սիրող մի անձի բնորոշ գծեր:

Զարիֆեան. (Շչուտիկ) պատկերացրեց մի որոշ տիպ, որ համապատասխան կը լինէր պիեսի պահանջին, եթէ թիթիստիկն սպաւորութիւն չը գործէր: Շչուտիկը հաշտով մարդ է և ինտրիգներ առաջ տանող, իսկ Զարիֆեանի ներկայացրած Շչուտիկը աւելի «չաշխուժ» մարդու սպաւորութիւն է թողնում, քան խորամանկ և մասամբ քսու անձնաւորութեան, որպիսին պէտք է լինէր պիեսի իմաստով:

Տիկին Վարդուհի վատ չէր իր դերում, բայց նա իբրեւ մայր թոյլ է: Տիկ. Զարեկ մեծ աղջկայ կազմակերպի դերում տիպիկական էր: Տիկ. Զարիֆեան այս անգամ աւելի աշուղ խաղ ունէր քան նախորդ ներկայացումների ժամանակ, նրան պակասում է արտայայտութեան ոյժը: Օր. Արեւելեան գեղեցիկ և ապագորիչ խաղաց երբորդ գործողութեան մէջ այն ճակատագրական միջոցակէտով, երբ բացվում է ընտանեկան զարտերից մէկը: Տիկին Նունիկեան լաւ է արտաստում, բայց նա գունատ դուրս բերեց Նունիայի տիպը: Պէտք է չը ստանալ, որ Նունիան թէն ոչ բաղադրեալ մի էակ է, բայց սաստիկ սիրող և անձնուէր մի անհատ է, որ կարողացել է աղբիլ թէ Կոստանդինի և թէ միւսների վրա: Տիկին Մելիքեան իր փոքր դերում բաւարար էր: Տիկին Մայրաբեան իր խաղով, զաշխուժութիւն վրա կատարած նուագաժողովար հետաքրքրութիւն տուցեւ չորորդը գործողութեան մի նշանաւոր մասին: Տիկին Անիկա ուսու տնտեսուհու աշուղ և բնորոշ տիպ

Այդ ձայնը սթափեցրեց Մելիքի աղջկին իր մղձաւանջից. նա ձուրը տարաւ ճակատին, որպէս թէ ուղի շինել իր ուղիղից անաւոր տեսիլի յետին հետքերը և շտապեց աւելացնել:

— Բան չը կայ բուրս, ես կը մտածէի, որ ինչով կրնամ թու դարդիդ դարձան մը գտնել... Հիմալայն հիմա մեծ քանի մը դուռուշը, վերջը կը տեսնե՞ք, Աստուծո՞ւ ողորձած է...

— Միւրիս աղա, ես ողորմութիւն մուրալու համար չը ծնեցել ձեր դուռը, իմ միակ ցաւս դաւակն է. վաղը ատ քանի մը դուռուշը եթէ հասնի, ես նորէն պիտի ստիպուիմ գլխիս աս ու ան բարին դարձնել... Կաղաչեմ անանկ բան մը ըրէ՛ք, որ որբուկս մինչև շուրջ ճամբան ձգելը, առօգնական չի մնայ...

Մելիքն աղան վերադառնալով ասաց իր ստանալիս խորհուրդները: Բիւջ առաջուայ վատ երազը բոլորովին չբացել էր:

— Ա, բուրս, երեւ դուն կուգես որ բու տղուն կատարեալ հայրութիւն ընենք... ատ ըստ իր բան չէ:

Մայրն էլ չը դանդաղեց, դուրս ելաւ: Փողոցում նրան թւաց թէ մարդիկը, շինութիւնները, ամեն բան դառնում էին զլուռ պոռոյտ տուղտ արագութեամբ: Իսկ ինքը մինակ էր զգում իրան, բոլորովին մեռակ, այնքան մարդկանց մէջ, որ անցնում էին նրա մօտից, մեռակ իր դժբաղդութեան ու իր ցաւի հետ:

էր, բայց պէտք է դուրս բերէր աւելի հասարակական անձնաւորութիւն: Օր. Արեւելեան և Քիւսիկ իրանց փոքր դերերում բաւարար էին:

«Պատաններին խրատ» վոլըվիլը, որի մէջ գլխաւոր դերերը կատարում էին Տէր Դաւթեան և Միրապետեան, անցաւ աշուղ և զուարէնութիւն պատճառեց հասարակութեան: Լաւ էին և միւս դերակատարները՝ տիկիններ Մելիքեան և Նունիկեան, պ. պ. Անդրանիկ և Արեւելեան:

Երբեք Տէր Դաւթի 17 ին, խուլմը կը ներկայացնէ Տիմոփեակ «Պաշտպան» պիեսը, որ ուսաց բեմի սիրված պիեսներից մէկն է:

Մերող

Սյուսի, շարաթ, յունվարի 15 ին, Հաւաքարի Արարեսեանի թատրոնում պ. Կարա-Մուրզա իր երգեցիկ խմբով կը տայ մի համերգ, որի ծրագիրը պարունակում է իր մէջ և բուն ժողովրդական և ուրիշ տեսակ երգեր վերածված չորս ձայնի: Խմբի մէջ կան և սոլիստներ: Համերգի երբորդ բաժինը կազմված կը լինի հայկական պարերից, որոնք կը կատարվեն բեմի վրա: Տեղերի համար նշանակված են մասնիկի գներ:

III

Բազում գեկտեմբերի 28 ին տիկին Փաւստինան բեմի վրա հայ գրամատիկան խումբը խաղաց Նեմիթովիչ Դանիելովի «Դեմիթի արժեքը» պիեսին:

Պիեսը շուտով է շատ նուրբ և խոր հոգեբանական թելեր և մարդկային յարաբերութիւններ, շարժելով հանդիսականներին մտքի և սրտի մէջ շատ և շատ մտքեր և զգացմունքներ:

«Մոռացված խօսքեր», եթէ կարելի է այսպէս ասել, անա ինչ է յիշեցնում հեղինակը իր գեղեցիկ և իմաստալի պիեսով:

Պիեսի մէջ նա մանաւանդ կարեւոր դեր է Աննա Վիկտորովնայի, Դեմիթիին կնոջ դերը (տ. Միլանովիչ), որի հոգեբանութեան վրա է կենտրոնացած ամբողջ պիեսի հանգիստը:

Ես տեսել եմ այդ դերում տ. Միրանովիչին երեք-չորս անգամ, տեսել եմ և յայտնի ուսու դերասանուհիներ նոյն դերում, բայց այդ օրուայ պէս տաղանդաւոր, ուժեղ և նուրբ հոգեբանական խաղ ինձ չէ վիճակվել տեսնել և ոչ մի անգամ:

Այդ օրը յարգելի տիկնոջ տաղանդը փայլում էր իր բոլոր ոյժով, իր բոլոր փայլով, կլանելով իր մէջ բոլոր այն նուրբ հոգեբանական երեւոյթները, բոլոր աննշմար սուները, որոնք տուել է տաղանդաւոր գեղարուեստագէտի վրձինը այդ տիպին:

Եւ ստացվեց մի ամբողջացած, իր բոլոր կոստյումներով լրիւ պատկեր տաղանդաւոր արտիստուհու անհատական բնորոշ գոյնի բով:

Պ. Պետրոսեանը խելացի կերպով և իրան յատուկ տակաւով տարաւ Դեմիթիին՝ Աննա Վիկտորովնայի ամուսնու դերը, միայն պատկեր տեղեւորում մօտօտ էր, չը կար տեսնել պերճանք, չը կար յափշտակող և շարժող զգացումների յուզում, որ յատուկ պիտի լինէր իր միմուրիներին, լաւամասնեղ այն տեսարաններում, ուր նա իր ամբողջ էութեամբ ուղում է հաւատացնել իր կնոջը իր «ճշմարտութեան» ճշմարտութիւնը:

Քայլելով մեքենաբար, նա մարտում էր իր մտքերի դէմ, որոնք հրաշիկ պողպատի կտորներ, ի նման այրում էին ուղեղը:

Նա ոչ որի չէր մեղադրում, այլ իրան, միմիայն իրան: Ո՞վ էր յանցաւորը, որ նա չէր կարողանում ապրեցնել, պահպանել իր արեւմտիկ պատուը: Ուրիշ մի, եթէ ոչ ինքը... ինքը, որ չէր կարողանում գտնել զթութեան ու յուզումի մոգական բառերը, որոնք ապաւով սրտերն անգամ շարժում են, ինքը՝ որ իր ողորմելի անհամարձակութեամբ, իր լեզուի անկարող չորութեամբ, իր լեզու ու անհամար միացումներով անկարող էր լինում արեւմտիկ արքայների ակը, փոթորկիկ հոգիի այն գաղտնի ու անառիկ խորը, ուր թաղված է կարեկցութեան աստուածային կայծը:

Այն, ինքն էր մեղաւորը, պէտք է վերադառնար Մելիքն աղայի մօտ, նորից աղաչէր, նորից պաղատէր, երեսը քսէր նրա կրիստոսի հողին, քաշ գար, գալարվէր, սողար նրա ոտքերի տակ, նրա նախատրեքներին, կշտամբաններին, արհամարհանքի ու հեգնութեան մահացու խօսքերին պատասխանէր աւելի ու աւելի ստորնացումներով, աւելի ու աւելի թախանձանքներով, արտասուքներով, ներքոյներով ու օրհնանքներով:

Ու դարձաւ ետ... Բայց հազիւ մի քանի քայլ առել էր, երբ յիշեց Մելիքն աղայի սպա-

Օր. Բնարիկ Կալաքիայի դերը ըմբռնել էր, հնար չեն ունեցել շարժվելու: Բազում լալկան անուշաղի տարաւ: Տ. Փաւստինան Դեմիթիին մօր դերում շատ բնորոշ էր:

Տ. Ստեփանեանը Սաշա-աղային դերում ցոյց տուցեց, որ գուրկ չէ բեմական ընդունակութիւնից և ինչպէս մօտ նստած տեղական թերթերից մէկի լեզունով նկատեց՝ «հոչա-կաւոր աղային է» և իրաւ, հայ բեմի հազիւ չէր երբեք մեր դերասաններին չէ աշուղութեամբ, գուցէ նրա համար, որ մեղանում ընդունված է իրանց կարիքներն՝ կրասիկ (?) դերերից սկսել և արհամարհել աղային, ծառայի դերերը:

Պ. Ալեքսանեանը Մօրսկոյի եղբոր դերում թոյլ էր, մօտօտ: Պարոնը բարեխիղճ և շատ բարեխիղճ դերասան է, բայց խաղում է միշտ կարծես մի չափազանց կարեւոր յանձնարարութիւն կատարելով և այդպիսով բնական և արուեստական մէջ չափազանց մեծ խրամատ է կազմում:

Հարկաւոր է լինել որքան կարելի է բնական, պատկերացնող իսկականը և ոչ ստուեր, եթէ պ. դերասանը մի տեսակ անշունչ միջնորդ է դառնում հեղինակի և հասարակութեան մէջ:

Վատ չէին պ. Աղայեան, պ. Բերդեան և մանաւանդ պ. Ստեփանեան Սօլոնչիկովի դերում:

Վոլըվիլը «Առաջ մեռան յետոյ ամուսնացան», շնորհիւ պ. Աւետեանի, անցաւ խիստ աշխույժ, Պ. Աւետեան առավել զգրեւոր էր տալիս, հասարակութիւնը շեքմագին և աղմկալից ընդունելութիւն ցոյց տուցեց տաղանդաւոր կօմիկին:

Altalena

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսը կտրվել է կայսրութեան մնացած մասերից: Պետերբուրգից ոչ մի լրագիր չէ ստացվում, որովհետեւ բանաւորական խառնակութիւնները դեռ շարունակվում են: Մօսկվայի, Ռուսաստանի միւս մասերի և Բագուի թերթերը չեն գալիս, որովհետեւ յունվարի 11-ից մինչև այսօր Բալաշարի կայարանից մինչև Քիշլու ուղին ծածկված է ձիւնի հսկայական շերտերով: Բագուից նահանգապետի հրամանով 600 զինուոր է ուղարկված ձնապարհները մաքրելու գործին, օգնելու, վարձված են անգղիական թուղ ըստնորներ, բայց ներքան մինչև երէկ դեռ չէին կարողացել յաղթել բուրբոններին և ձնապարհը մաքրել: Ամսիս 13 ին Թիֆլիսից մի յատուկ գնացքով մեկնեցին Բալաշարի երկաթուղիների գլխաւորը և ուրիշ պաշտօնականներ: Թիֆլիսի կայարանից անա 2—3 օր է տուսակ են աւելի միայն մինչև Հաշի-Կարու՝ մինչև որ նոր տնօրինութիւն լինի: Յունվարի 11-ին Բագուից դուրս եկած գնացքները կանգ էին առել ձնապարհներին, հազիւ ճամբորդները կարողացել են վերադառնալ Բալաշարի կայարանը, ուր շուտով ուսուղիքի մեծ պակասութիւն է զգացվել: Անցեալ օրը և երէկ Բագուից Բալաշարի 50 պուգ հաց և այլ մթերքներ են ուղարկվել ձիւնով, որովհետեւ գնացքները նոյն նախադասութիւնը: «Հայ ծնելով յանցանք գործեցինք»: Սա արդէն ուրացումն էր ամեն սրբութեան, ծառայումը ցեղի բնազդական ու անկմադրելի հակութեանը առաջ, գերագոյն հայեցողութիւնը նոյն իսկ մարդկային էութեան դէմ: Ու չը համարձակվեց առաջ գնալ. այդ անողոր խօսքերը՝ ասես կրակ է պատնէշի պէս կանգնեցրին նրան. նա մնաց քարացած իր տեղում: Յանկարծ նրա աչքերում բարախեց տեսիլի մի խուսափուկ ցուր, դէմքը գոյն տուաւ գոյն առաւ, սրտն սկսեց պայթիլու աստիճան խփել, մարմինը թուլացաւ, ոտքերը կթոտեցին և վայր չընկնելու համար ստիպվեց յենվել պատին: Նա գտնվում էր մի մեծ, կատին դեմեղված ցուցանակի սև յատակի վրայից սպիտակ խորտ տառերով դուրս էր ցայտում մի բառ. «Որբանոց»:

Ի՞նչ, վերջ է վերջոյ պիտի յանգէր այդ սարսափելի ելքին: Յաճախ էր նրա մարմինը անցկացել այդ յուսահատ միջոցը, բայց ամեն անգամ նա իրանից հեռացրել էր իր Լուսինից բաժանելու գաղափարը: Իր նշովված կենսից արդաւ կանթեղով իւր ածողը միայն նա էր: Իր մտից ու արեւնից պոկված այդ պատուը՝ օտար, խորթ խնամքների յանձնելուց յետոյ, էլ ինչպէս պիտի ապրէր: Տեսնել նրան որբանոցի խելովող մթնոլորտում վիզը

«Անահիտը» ասում է, որ հայ արձանագործներից մէկը շինել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կիսարձանը կամ անդրին և ցուցադրել է Պարիզի «Աշխատանքի Մասնու»:

Իբր թէ մի խումբ հայեր ուղում են գնել այդ կաղապարը, ձուրի տալ պղնձե արձան և նուրիկ Վեհափառ Կաթողիկոսին Իր ծննդեան 85-րդ տարեդարձին:

«Бессар. Жизнь» լրագիրը գրում է. «Բեսարաբիայի թեմի առաջնորդ Ներսէս արքեպիսկոպոսն ստացել է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Միքայիլ I-ից հետեալ հեռագիրը. «Հրամայում եմ ձեզ անյապաղ մեկնել Մօսկվա այս տներին և սպասել իմ կարգադրութիւններին»: Ներսէս արքեպիսկոպոսը մի և նոյն օրը մեկնեց Մօսկվա»:

Թիֆլիսում հրատարակվող թուրքական «Շարքի Ռուս» լրագրի խմբագիրը խնդրել է ներկայացրել, որ թոյլատրեն իր թերթը տեղափոխելու Բագու: Ինչպէս լսվում է, Կովկասի զինաւոր վարչութիւնը յայտնել է իր համաձայնութիւնը:

Ինչպէս երէկ հայորդի էին, Թիֆլիսի ելէքտրաբարձին գոհ գնաց մի փոքրիկ աղջիկ: Դա մի դուստպանի աղջիկ է եղել, մօտ 10 տարեկան, անունը Աննա Ֆիլիմով: Այդ դեմքը չէին անաւորակելու Դուստին՝ ստիպել անսին ընկերութեանը շինել տալ իր ելէքտրաբարձի վագօնների առջիկ մասում «պահպանիչներ» կամ «արգելիչներ»: Այժմ վագօնների տակ կարող է ընկնել ոչ միայն մարդ, այլ և ձի, այն ինչ ուրիշ երկրիներում վագօնի առջևում այնպիսի յարժաւորեցումներ կան, որ հաւերն ու փոքրիկ շնիկներն անգամ չեն կարող ընկնել վագօնի անիւների տակը, որովհետեւ տեղ չը կայ առջիկ մասից տակն ընկնելու: Միթէ մարդկային կենսքը մեղաւորում այդքան էժան է և անպէտք:

Պետերբուրգից հեռագրում են «Н. О.» լրագրին յունվարի 13-ից. «Պետերբուրգի փողոցներում կայցրած են ֆինանսների մինիստրի և գեներալ-նահանգապետի յայտարարութիւնները: Հասարակութիւնը կարող է Մօսկվայի լրագիրները (տեղականներ չեն լոյս տեսնում): Ամենից շատ ծախվում և պահանջվում է հասարակութիւնից «Русскія Вѣдомостя» լրագիրը: Վերում յիշված յայտարարութիւնը մեր ընթերցողներին ծանօթ է անցեալ օրվայ հեռագիրներից. դա բանաւորներին ուղղված յայտարարութիւն է ֆինանսների մինիստրի և նոր նշակված գեներալ-նահանգապետի կողմից:

Դեկտեմբերի 9 ին Միլիթեան երկաթուղու Պոլովինայի կողմից կայարանում նկատվեց Կարմիր Նաչի հիւանդանոցի մի պահեստներից խմբական թուղաւորում: «Вос. Ог.» լրագրին ասում է, որ Ռուսաստան մեկնող № 3 գնացքը կանգնած ժամանակ վերաւորներով

ծռած՝ ժպետը դէմքից յաւէտ արտրված՝ մուայ, մտախոհ, ինչպէս կենքի ամբողջ դառնութիւնը ճաշակած մարդը, երեխայ, բայց ալուրի նման արդէն ընկճված իր սև ճակատագրի անողոր գիտակցութեամբ, այդ սգաւոր պատկերը անառիկ էր նրան: Ու հէնց այդ հեռապատկերից մտաւկված է, որ նա թափառել էր տնից տուն, քաղ էր եկել շէմքի շէմք, երես պնդացնելով, թախանձելով, կողովողով, գթութիւն ու պաշտպանութիւն աղբիւսելով: Բայց ոչ որ յանձն չէր առել մեղմել նրա տանջանքը, ոչ որ չէր ուղի կռանալ նրա հոգեւոր բիւրն ու իր գուրգուրող ձեռքով խաղաղել, ընացնել նրա վիշտը... Մինչև անգամ նրանք, որ հանդիսաւոր հպարտութեամբ իրանց հոչաւում էին դժբաղդի բարեկամ, գրկված ի պաշտպանը, թրեւ ինչ նրա յուսահատութեան, նրա ցաւի վրա ու շուտ էին տուել իրանց դէմքը:

Այժմ, երբ կարեկցութեան բոլոր աղբիւրները ցամաքել, զթութեան բոլոր ճամբաները փակվել ու պաշտպանութեան բոլոր ակնկալութիւնները փչրվել էին, ինչ պէտք է անէր: Պէտք է թողնէր, որ իր գաւառը բաղցր ու ցրտից մեռնի, ինչպէս մեռնում են բոլոր անտէր, անպաշտպան նորափետուր ձագուկները...

(Կը շարունակվի)

Типогр. Т—ва С. Назарянца и Е. п. ф. «ГЕРМЕСЪ», Мад. ул. № 15.